

Poznań 12 stycznia 2023

dr hab. Piotr Michoń, prof. UEP
Katedra Pracy i Polityki Społecznej
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

Recenzja rozprawy doktorskiej

mgr Patrycji Guzikowskiej

„Wpływ instrumentów polityki pronatalistycznej na dzietność w krajach OECD w latach 1991-2017”

promotor: dr hab. Feliks Grądalski, prof. em. SGH

promotor pomocniczy: dr Agnieszka Sielska

Zgodnie z art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce:

1. Rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie albo dyscyplinach oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej.
2. Przedmiotem rozprawy doktorskiej jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, (...).

W nawiązaniu do wymagań ustawowych poddane zostały:

- **Wiedza teoretyczna.** Z jednej strony Autorka wykazuje się rozległą, osadzoną w różnych dyscyplinach naukowych, wiedzą z zakresu przyczyn i konsekwencji zmian demograficznych; z drugiej udowadnia swoją biegłość w zakresie koncepcji związanych z polityką społeczną.

Na szczególne uznanie zasługuje nie tylko podjęta próba uporządkowania pojęć związanych z różnymi rodzajami polityk, ale też przegląd istniejących koncepcji i modeli wykorzystywanych do analizowania tychże. Za interesujący uważam, zaprezentowany w rozdziale IV, podział instrumentów polityki rodzinnej na te wykorzystywane *ex ante* (działające przed narodzeniem dziecka) i te wykorzystywane *ex post* (działające po narodzeniu dziecka).

Słabością dysertacji jest znikome wykorzystanie wiedzy teoretycznej w części empirycznej rozprawy, (szczególnie w zakresie interpretacji wyników).

- **Identyfikacja luki w wiedzy.** Tym, czego oczekuje się od każdego naukowca, jest prowadzenie badań naukowych mające na celu uzupełnianie luki w wiedzy. Świadomość konieczności dodania czegoś nowego, do tego co ludzie już wiedzą, stanowi duże wyzwanie, szczególnie w pierwszych latach pracy naukowej. Identyfikacja luki w wiedzy wymaga wnikliwych studiów literaturowych. W przedstawionej dysertacji odnajdujemy dowody na to, że mgr Patrycja Guzikowska, takowe studia przeprowadziła. Autorka wykonała tytaniczną pracę; w spisie literatury znalazło się ponad 300 pozycji, z których duża część to prace naukowe publikowane w cenionych, międzynarodowych, czasopismach naukowych. Między innymi wyniki tych prac, doprowadziły Autorkę do wskazania na lukę badawczą w zakresie: wyjaśnienia przyczyn spadku dzietności oraz identyfikacji tych narzędzi polityki rodzinnej, które w największym stopniu mogą wpływać na dzietność.

Za bardzo wartościowy uważam wykonany przez Autorkę przegląd badań na temat wpływu instrumentów polityki rodzinnej na dzietność. W mojej ocenie, jest to materiał na niezwykle cenny artykuł przeglądowy.

- **Cel pracy.** Oceniając cel dysertacji brałem pod uwagę: jego sformułowanie, zbieżność z tematem pracy oraz hipotezami. Autorka przedstawiła trzy grupy celów (poznawcze, metodyczne, aplikacyjne), niestety nie wskazując, co jest głównym celem pracy. Choć wydaje się, że jest nim; *ocena wpływu instrumentów polityki pronatalistycznej na dzietność w krajach OECD* (tak przynajmniej wynika z tytułu i treści rozprawy) to w żadnym miejscu pracy nie został on wprost sformułowany. Moje wątpliwości budzi też sformułowanie celów poznawczych (s.11), jako:

- (1) interdyscyplinarne ujęcie zagadnień demograficznych (...);
- (2) uporządkowanie pojęć z zakresu polityki społecznej (...);
- (3) wyodrębnienie narzędzi (...) oraz ich podział.

Nie tylko wszystkie te cele Autorka osiągnęła analizując literaturę przedmiotu, co każe się zastanawiać nad uzasadnieniem dla prowadzenia badań empirycznych, ale też cele te tylko pośrednio nawiązują do tytułu dysertacji i zidentyfikowanej luki badawczej.

- **Hipotezy badawcze.** Hipoteza to empirycznie testowalne przypuszczenie. Formułując ją musimy mieć na względzie możliwość jej falsyfikacji. W tym kontekście to, co Autorka

nazywa tezę, de facto jest hipotezą. Jednak nie to jest najważniejsze w odniesieniu do hipotez, których weryfikacją zajmuje się Autorka. Moje wątpliwości budzi też sformułowanie hipotezy pierwszej (tzw. hipotezy pomocnicze).

H1. *Polityka rodzinna wpływa dodatnio i istotnie na współczynnik dzietności.*

W sformułowaniu tej hipotezy na pozór wszystko układa się w poprawną całość; mamy do czynienia z klasycznym układem zależności: „jeżeli ... to...”. Trudności interpretacyjne niesie za sobą termin „polityka rodzinna”. Polityką rodzinną nazwiemy zarówno politykę, w której np. urlopy macierzyńskie są długie i dobrze płatne, a zasiłki rodzinne wysokie i powszechne; jak i politykę, w której nie ma regulowanych na poziomie państwa urlopów macierzyńskich, a zasiłki są niskie a uprawnienia do nich zależą od poziomu dochodu rodziny. W tym kontekście to, co zostało nazwane hipotezą, jest raczej założeniem: „poprzez prowadzenie polityki rodzinnej państwo może oddziaływać na poziom dzietności” (a precyzyjniej na decyzje dotyczące posiadania dziecka).

Analiza danych. Zgromadzone dla potrzeb dysertacji dane analizowano przy zastosowaniu trzech modeli danych panelowych: (1) badający wpływ wybranych czynników na stopę dzietności, (2) model badający wpływ instrumentów polityki – bez interakcji pomiędzy nimi; (3) model badający wpływ instrumentów polityki – z uwzględnieniem interakcji pomiędzy nimi. Zastosowana technika analizy danych pozwala uzyskać wyniki konieczne do weryfikacji hipotez postawionych w pracy.

Wyniki i interpretacja. Uzyskane w efekcie zastosowania modeli ekonometrycznych wyniki prowadzą do ważnych poznawczo wniosków. Autorka podkreśla to, co wielu badaczy sugerowało wcześniej, a mianowicie: wpływ polityki rodzinnej na zachowania natalistyczne nie powinien być rozpatrywany w odniesieniu do pojedynczych instrumentów, ale ich zbiorów i interakcji między nimi.

Za dowód na dużą dojrzałość naukową Autorki uważam zamieszczoną w zakończeniu dyskusję z wynikami wcześniejszych badań.

Oryginalność rozwiązania problemu naukowego. Za oryginalne i ważne poznawczo należy uznać przede wszystkim nakierowanie na badanie wpływu interakcji instrumentów polityki rodzinnej. Ponadto poza opisanymi powyżej elementami rozwiązania problemu naukowego (cele, hipotezy) o oryginalności rozwiązania problemu świadczy:

- przyjęty, nie badany w poprzednich pracach, okres badania 1991-2017

- zakres; 35 krajów OECD,
- zastosowane modele ekonometryczne
- badanie interakcji.

Wszystkie wymienione elementy dają podstawę do tego by uznać dysertację za przykład oryginalnego rozwiązania problemu naukowego.

Uwagi szczegółowe

- W charakterystyce zmiennych objaśniających nie jest dla mnie jasne, czy „wydatki na świadczenia z tytułu urodzenia...” rzeczywiście dotyczą tylko tych powiązanych z urodzeniem dziecka, tym bardziej, że w opisie pojawia się wspomnienie dotyczące cykliczności. Czy zatem zmienne te obejmują: zasiłki rodzinne (których celem jest częściowe pokrycie kosztów obecności dziecka w rodzinie) zależne i niezależne od poziomu dochodu? Czy tylko świadczenia jednorazowe (np. w Polsce tzw. becikowe)? (s.197)
- W budowanych modelach Autorka posłużyła się zmiennymi: długość urlopu macierzyńskiego/długość urlopu tacierzyńskiego. Akurat w przypadku tych dwóch rodzajów urlopów poziom zróżnicowania między krajami jest relatywnie niewielki. Różnice ujawniają się w odniesieniu do występowania, długości i powiązania z zasiłkami urlopów rodzicielskich (s.198).
- Trudno mi zaakceptować fakt, że „różnica między medianowym wynagrodzeniem mężczyzn i kobiet” jest traktowana jako powiązane z rynkiem pracy „narzędzie polityki pronatalistycznej” (s.200)
- Tym czego zdecydowanie zabrakło w pracy to danych opisowych prezentujących zmienność analizowanych danych w czasie i między krajami. Zdaję sobie oczywiście sprawę, jak obszerny jest to materiał, jednak niewątpliwie, nawet zamieszczony w aneksie, miałby dużą moc informacyjną.
- Za bardzo pozytywne uważam, że Autorka przedstawia i interpretuje wyniki, które nie są zgodne tym, co oczekiwane (np. s. 211 p.4). W publikacjach naukowych zdecydowanie częściej natrafiamy dzisiaj na wykrzywienie w kierunku prezentacji tego, co potwierdza, a nie tego, co odrzuca postawione hipotezy.

- Zaletą pracy jest jej interdyscyplinarny charakter. Choć dysertacja służy uzyskaniu stopnia naukowego w dyscyplinie ekonomia i finanse, Autorka czerpie z dorobku: demografii, socjologii, czy nauk o polityce.
- W części odnoszącej się do cyklicznych świadczeń pieniężnych Autorka poświęca kilka stron na temat ich potencjalnego wpływu na aktywność zawodową (kobiet), podczas gdy odpowiadające tytułowi i celowi rozprawy rozważania zawarte są w dwóch pierwszych akapitach.
- Wiele z części pracy same w sobie są materiałem, który zasługuje na publikację w monografii lub w czasopiśmie naukowym.
- Myślący może być nieco tytuł rozdziału VII – treść i forma tego rozdziału mają bardzo techniczny charakter. Niezbyt uzasadnione z punktu widzenia zakresu i celu dysertacji jest też analizowanie rozwiązań zaproponowanych w ramach „Strategii Demograficznej 2040”.
- Dużym walorem pracy jest jej praktyczny wymiar.
- Praca napisana jest bardzo starannie, używany język jest zrozumiały, edycja jest wręcz wzorowa.

Pragnę podkreślić, że choć wskazuję na słabości w operacjonalizacji i doborze danych do analizy, to nie są one kluczowe dla oceny pracy. Zakres badań; 35 krajów, w okresie 27 lat (1991-2017) w połączeniu z ich porównawczym charakterem w sposób bezwzględny wymusza na badaczu stosowanie rozwiązań kompromisowych.

Konkluzja

Przedłożona mi do recenzji dysertacja doktorska, której autorką jest Pani magister Patrycja Guzikowska, jest dziełem, które choć niepozbawione wad, zasługuje na to, by ocenić je pozytywnie. Praca „Wpływ ...” stanowi dowód na to, że Pani magister jest przygotowana do tego by samodzielnie planować, projektować i przeprowadzać badania naukowe.

Biorąc pod uwagę wszystkie „za” i „przeciw” uznaję, iż dysertacja doktorska Pani mgr Patrycji Guzikowskiej spełnia przesłanki, o których mowa w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Omawiana dysertacja stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, potwierdza wiedzę teoretyczną Doktorantki i jest dowodem na umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Wnioskuje o nadanie Pani mgr Patrycji Guzikowskiej stopnia naukowego doktora w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie ekonomia i finanse.